

Полевікова, О.Б. Діагностика сформованості мовленнєвих знань, умінь та навичок дітей старшого дошкільного віку [Текст] / О.Б. Полевікова // *Обов'язкова передшкільна освіта як важлива умова у забезпеченні наступності: матер. регіональн. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 10 лютого 2011 р.) / Криворізький держ. педагог. ун-т. – Кривий Ріг: КДПУ, 2011. – С. 10-15.*

Полевікова О.Б.

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНОСТІ МОВЛЕННЄВИХ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Автор статті обґрунтовує особливості діагностики сформованості мовленнєвих знань, умінь і навичок дітей старшого дошкільного віку: аналізує теоретичний аспект проблеми; з'ясовує варіанти пропонованих завдань для діагностики та критерії їх оцінювання; визначає рівні знань дошкільників із досліджуваного аспекту.

Ключові слова: *діагностика; наступність; мовленнєві знання, уміння, навички; старший дошкільний вік.*

Постановка проблеми. Закон України про внесення змін до законодавчих актів з питань дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу від 6 липня 2010 року, впровадження програми розвитку дітей старшого дошкільного віку "Впевнений старт", рішень I Всеукраїнського з'їзду педагогічних працівників дошкільної освіти та загальні тенденції розвитку суспільства визначили нагальну потребу забезпечення наступності навчальної діяльності дітей 5-7 років життя.

Аналіз основних досліджень, публікацій. Організаційні умови забезпечення наступності навчальної діяльності визначили А.Богущ, Н.Кичук, Л.Дудко, довівши, що для забезпечення стійких педагогічних результатів керування процесом реалізації наступності доцільно спиратися на активні форми наступності у роботі ДНЗ і початкової школи: семінари-

практикуми, взаємовідвідування вихователів підготовчих груп та вчителів перших класів, тематичні зустрічі, обмін досвідом, дні “відкритих дверей”, гостини дошкільнят і першокласників, педагогічний лекторій тощо. Але, на жаль, чимало вихователів і вчителів недооцінюють вагомість погодженості у своїй роботі, поверхово орієнтуються у процесі формування у дітей загальнонавчальних умінь і навичок, недостатньо обізнані з відповідною програмою початкової школи [1, с. 4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Тому, на нашу думку, заслуговує уваги науковців і практиків проблема забезпечення наступності навчальної діяльності загалом та мовної освіти й мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку зокрема на чіткій діагностичній основі.

Мета статті: обґрунтувати особливості діагностики сформованості мовленнєвих знань, умінь і навичок дітей старшого дошкільного віку.

Це, на нашу думку, вимагає розв’язання таких завдань:

- 1) висвітлення теоретичного аспекту досліджуваної проблеми;
- 2) з’ясування варіантів пропонованих завдань для діагностики та критеріїв їх оцінювання;
- 3) визначення рівнів знань дошкільників із досліджуваного аспекту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж вдатися до практичного розгляду проблеми, слід звернутися до теоретичного дослідження питань діагностики навчання. Діагностика (від грецького *diagnostikos* – здатний розпізнавати) – розділ педагогіки і психології, метою якого є постановка педагогічного або психологічного діагнозу; кінцева або проміжна (у консультуванні чи корекції) обов’язкова діяльність психолога для встановлення психологічного діагнозу; обстеження дитини для визначення рівня розвитку й індивідуальних особливостей її психіки та поведінки, виявлення можливих відхилень у психічному розвитку.

Діагностика обстеження спрямована на опис виявлення суті індивідуально-психологічних особливостей особистості з метою оцінки, прогнозу подальшого розвитку й розробки рекомендацій, що визначають завдання психодіагностичного обстеження [2, с. 155-156].

Дослідження сформованості мовленнєвих знань, умінь і навичок дітей має здійснюватися відповідно до навчальних завдань освітніх програм для старших дошкільників і першокласників:

1. Словотворчі вміння: добирати слова, які позначають якість, властивість та матеріал; синоніми, порівняння, антоніми; омоніми; вживати багатозначні слова, складноскорочені слова, словосполучення; називати відомі прислів'я та приказки, образні вирази з художніх творів, узагальнюючі родові поняття другого порядку, слова та фрази, вжиті в переносному значенні; розуміти фразеологічні вирази.

2. Звукоутворення: складати речення; правильно інтонувати та позначати умовними фішками голосні та приголосні звуки; визначати послідовність звуків у односкладових словах; робити звуковий аналіз слів.

3. Граматичні вміння: правильно вживати важкі граматичні форми – невідмінювані іменники, дієслівні форми, прислівники, числівники, а також слова з чергуванням приголосних звуків; утворювати нові граматичні форми; користуватись наголосом при зміні слів; вживати та утворювати різні типи речень.

4. Спілкування: спілкуватися з дорослими та однолітками; вживати форму ввічливості; складати оповідання, сюжетні розповіді, давати характеристику дійових осіб за однією картиною, за серією картин, за набором іграшок.

5. Сформованість дрібної моторики руки: креслити геометричні фігури, вміння писати основні елементи букв у рядку з двох ліній; писати знайомі літери друкованим шрифтом, записувати окремі склади, слова (для першокласників – писати під диктовку).

Вихователям можуть стати в нагоді завдання для визначення рівня розвитку мовлення старших дошкільників, розроблені Чепкою О.В.

1. У світі слів.

1.1. Демонструючи дитині картинки з зображенням предметів: дерева, автомобіля, квітки, кішки, хмари тощо, – їй пропонували дібрати до них слова, які позначають якість, властивість та матеріал.

1.2. Дібрати **синоніми** до слів: гарний, великий, поганий, зимно, вбрання, гомоніти, ледачкувати, здібний, дрімота; порівняння; **антоніми** (сухий – мокрий, світлий – темний, великий – малий, день – ніч, море – суша, працьовитість – лінь, назад – уперед, широкий – вузький, правий – лівий), **споріднені слова** (ліс – лісовий, лісовик; сон – сонливий, сонливість; краса – красивий, красний; лінь – лінивий, лінощі).

1.3. Дібрати омоніми до слів та вжити багатозначні слова: кує – зозуля, коваль; коса – у дівчини, у морі, знаряддя праці; замок – замок (від мокнути); ключ – у небі, для ремонту.

1.4. Назвати відомі прислів'я та приказки, образні вирази з художніх творів, узагальнюючі родові поняття другого порядку (квіти, дерева – рослини; одяг, взуття, меблі – речі), слова та фрази, що вживаються у переносному значенні; фразеологічні вирази (з ніг до голови; аж за вухами лящить; лле, як з відра; як з гуски вода).

2. У світі звуків.

2.1. Інтонувати та позначити умовними фішками голосні та приголосні звуки. Визначати послідовність звуків у односкладових словах (на, но, ми, ти, ви).

2.2. Зробити звуковий аналіз слів типу “рак”, “жук”, “мак”, “сон”; проінтонувати та позначити відповідними фішками м'які приголосні у словах із м'яким знаком та голосним “і” (сіль, тіль, ліс, дім, сім, зір, лінь, ніс); викласти фішками на схемі одно-, двоскладові слова (сон, кит, мило, жаба, рама, ваза, кран, смак); визначити послідовність звуків у словах із збігом

голосних (клоун, радіо, ау, бабуїн, аорта, радіола, махаон), та приголосних звуків – на початку, у кінці, в середині слова (стіл, слон, міст, парк, качка, лампа, стеля, мавпа).

2.3. Визначити одно-, дво-, трискладові слова, наголос у словах: лисиця, верблюд, криниця, сова, галка, праця, діти, народ, газ, кран, метр, кіт.

Викласти фішками трискладові слова з відкритими і закритими складами (корова, сорока, калина, робітник, коробка) та з допомогою схеми визначити звуки у цих словах.

2.4. Усно визначити звуки – без схем і без фішок.

3. Дитяча граматики.

З метою перевірки вміння дітей:

- правильно вживати важкі граматичні форми – невідмінювані іменники, дієслівні форми, прислівники, числівники; слова з чергуванням приголосних звуків, – дітям пропонують скласти словосполучення та речення зі словами: піаніно, кіно, доміно, вправо, шість, дванадцять, два, книга, чашка.

- самостійно утворювати нові граматичні форми: за допомогою суфіксів (кіт – котик, рука – ручка – рученька – ручище; картопля – картоплина; кричати – крикнути), префіксів (йти – вийти, зайти, прийти, зійти; казка – приказка), вищого ступеня порівняння прикметників (довгий, довший, найдовший; гарний – кращий, найкращий, якнайкращий, щонайкращий), від іменників (вихователь – виховувати), від дієслів (лікувати – лікар, кричати – крикун).

- користуватись наголосом при зміні слів (лялька – ляльки, ляльок), утворювати різні типи речень: з однорідними членами із сполучником *і* та без нього, з узагальнюючим словом, із вставними словами, вигуками, звертаннями, сполучниками *адже, немов, ніби, наче, як*. Запропонувати скласти речення чи словосполучення з визначених слів: *лялька, дівчинка (захворіла ..., немає ..., багато ...)*; *У Маринки є дві іграшки: ведмедик ...*

лялька; На клумбі ростуть ...: чорнобривці ... айстри ... жоржини; ... , як мені холодно!; ... Здаля щось видніється; ... , скільки тобі років?

4. З метою перевірки вміння дітей спілкуватися з дорослими та однолітками, а саме – вживати ласкаво-лагідні форми звертання (Марійко, Катрусю, Іванку, Михайлику, Петрику), змінювати емоційний тон розмови відповідно до ситуації спілкування: спокійно–лагідний, переконливий, прохальний, наказовий, пояснювальний та ін.; вживати форми ввічливості: доброго дня Вам (тобі), вітаю тебе (Вас), день добрий, доброго здоров'я, на добраніч, вибачте, будь ласка –використати групову форми роботи з дітьми, у якій діти зверталися б один до одного.

5. Дитині запропонувати прочитати двоскладові слова найпростішої структури, трискладові слова з прямими складами, невеликі речення:

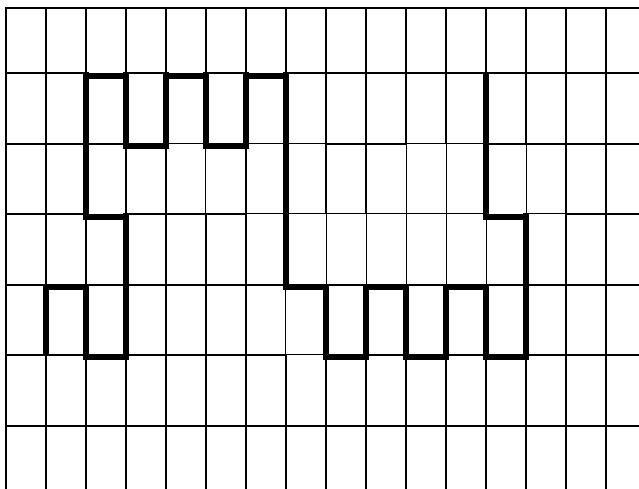
**Молоко; мама; тато; школа; небо; корова; лисиця; собака; сорока;
... Я іду до школи. Кує зозуля...**

6. З метою дослідження сформованості дрібної моторики руки, дитині запропонувати написати знайомі літери друкованим шрифтом, переписати зображені слова й вирази, зобразити основні елементи букв у рядку з двох ліній:

автобус; пішохід; Маринка та Наталка йдуть до школи.

7. З метою перевірки сформованості вміння підпорядковувати свої дії визначеному правилу, слухати і точно виконувати вказівки дорослого, дитині запропонувати під диктовку зобразити на аркуші паперу у клітинку візерунок. При цьому слід наголосити на дотриманні таких правил: зображувати узор, не відриваючи олівець від паперу, починати нову лінію у місці закінчення попередньої. *Одна клітинка догори, одна – вправо, одна – донизу, одна клітинка – вправо, дві клітинки – догори, одна – наліво, дві – угору, одна – вправо, одна – донизу, одна клітинка – вправо, одна клітинка – догори, одна – знову направо, одна – донизу, одна клітинка – направо, одна – догори, одна – направо, три клітинки – донизу, одна клітинка – вправо, одна*

– донизу, одна – вправо, наступна – угору, одна клітинка – вправо, одна – донизу, наступна – вправо. Далі продовж цей візерунок самостійно.

Критерії оцінювання виконання узору: достатній рівень – безпомилкове відтворення узору, середній – 1–3 помилки, для учнів – 1–2; низький рівень – 4, і більше помилок – для дошкільників, від 3 помилок – для першокласників [3].

Визначенню рівнів знань дошкільників з досліджуваного аспекту слугуватимуть такі критерії:

Достатній рівень: діти правильно класифікують та групують предмети за видовими і родовими поняттями. Добирають антоніми, синоніми, порівняння, утворюють споріднені слова. Правильно вимовляють усі звуки рідної мови; складають речення, виділяють послідовність слів у реченні, складів та звуків у словах, визначають голосні, м'які та тверді приголосні; ставлять наголос; невимушено ведуть різні форми діалогу; складають сюжетні оповідання, розповіді-описи (10–15 речень) по пам'яті та з опорою на наочність. Вільно переказують літературні твори. На слух розрізняють вірш, оповідання, казку. Можуть напам'ять розповісти декілька віршів. Володіють основним способом читання складів, двоскладових слів найпростішої структури, трискладових слів з прямими складами. Читають невеликі речення. Пишуть основні елементи букв у рядку з двох ліній. Вміють записувати друкованим шрифтом окремі слова. Підпорядковують

свої дії визначеному правилу, слухають і точно виконують вказівки дорослого.

Середній рівень: діти правильно добирають антоніми, синоніми, порівняння, але відчують труднощі при утворенні споріднених слів. Правильно вимовляють усі звуки рідної мови. Діти припускаються деяких неточностей у класифікації предметів за видовими і родовими поняттями. Вміють складати речення, правильно виділивши у ньому послідовність слів. Правильно виділяють послідовність складів та звуків у словах. Правильно визначають голосні, приголосні звуки, з неточностями – м'які та тверді. Не завжди точно ставлять наголос. Вміють невимушено вести діалог. Складають сюжетні оповідання по пам'яті та з опорою на наочність. З деякими неточностями переказують літературні твори. На слух розрізняють вірш, оповідання, казку. Можуть напам'ять розповісти вірш. Володіють основним способом читання складів. Можуть прочитати двоскладові слова найпростішої структури. Пишуть окремі елементи букв у рядку з двох ліній. З неточностями записують друкованим шрифтом окремі слова, припускаються 2–3 помилок у зображенні узору під диктовку.

Низький рівень: діти можуть добирати антоніми та синоніми лише до окремих слів. Правильно вимовляють усі звуки рідної мови. Діти припускаються багатьох неточностей у класифікації предметів за видовими і родовими поняттями. Відчують значні труднощі при складанні речень, у виділенні у них послідовності слів. Не правильно виділяють послідовність складів та звуків у словах. Не можуть правильно визначити окремі голосні та приголосні звуки. Не точно визначають наголос. З відчутними труднощами ведуть діалог, складають сюжетні оповідання. З багатьма неточностями переказують літературні твори та декламують вірші. Не завжди правильно на слух розрізняють вірш, оповідання, казку. Володіють основним способом читання складів. Можуть прочитати лише окремі склади. Не точно відтворюють зображення майже всіх елементів букв. Не вміють

підпорядковувати свої дії визначеному правилу, слухати і точно виконувати вказівки дорослого [3].

Висновки. Результати діагностики на початку навчального року дадуть змогу вихователям намітити перспективи подальшої роботи щодо забезпечення наступності мовної освіти й мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробці форм, методів, прийомів та засобів навчальної діяльності дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, спрямованих на забезпечення цілісності навчального процесу між дошкільною та шкільною ланками освіти

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А., Кичук Н., Дудко Л. Вчитися – хотіти і вміти // Дошкільне виховання. – 2000. – № 6. – С. 4.
2. Педагогічний словник / За ред. М.Д. Ярмаченка – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
3. Чепка О.В. Наступність ігрових форм навчальної діяльності в умовах навчально-виховного комплексу “Школа – дошкільний заклад”: Автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.08. – Київ, 2006. – 22 с.

ЗАЯВКА НА УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ
Регіональна науково-практична конференція
**«ОБОВ'ЯЗКОВА ПЕРЕДШКІЛЬНА ОСВІТА ЯК
ВАЖЛИВА УМОВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАСТУПНОСТІ»**

Криворізького державного педагогічного університету

10 лютого 2011 року

Прізвище	Полєвікова
Ім'я	Ольга
По батькові	Борисівна
Науковий ступінь	Кандидат педагогічних наук
Вчене звання	-
Місце роботи	Херсонський державний університет, факультет дошкільної та початкової освіти
Посада	Завідувач кафедри дошкільної освіти, доцент
Адреса установи	73000, м. Херсон, вул.40 років Жовтня, 27
Робочий телефон	(0552) 32-67-66 (деканат)
Домашня адреса	73005, м. Херсон, вул.28 Армії, буд.4-А, кв.24
Домашній; моб. телефон	(0552) 31-31-08; 097-30 000-77
E-mail	polevikov@list.ru
Назва секції:	Актуальні проблеми наступності між дошкільною і початковою ланками освіти.
Назва статті:	Діагностика сформованості мовленнєвих знань, умінь та навичок дітей старшого дошкільного віку
Планую взяти участь як слухач	

Відомості про автора:

Полєвікова Ольга Борисівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної освіти Херсонського державного університету.